

ФІНАНСУВАННЯ ПРИРОДООХОРОННИХ ПРОЄКТІВ МІЖНАРОДНИМИ ІНСТИТУЦІЯМИ В УКРАЇНІ

Досліджено проблему іноземного фінансування проєктів природоохоронного призначення в Україні, виявлено переваги даних проєктів та подальші перспективи співпраці України з міжнародними інституціями щодо питань охорони навколишнього середовища.

The problem of foreign financing of projects of nature protection purpose in Ukraine is investigated, advantages of the given projects and the further prospects of cooperation of Ukraine with the international establishments concerning questions of preservation of the environment are revealed.

Ключові слова: природоохоронна діяльність, іноземні джерела фінансування, міжнародні інституції, інвестиційні фонди, енерго- та ресурсозбереження.

В сучасних умовах постійно зростають масштаби антропогенного впливу на природне середовище, наслідки якого іноді є непередбачуваними за рівнем небезпеки. Уряд країни у співпраці з бізнесом постійно повинні шукати нові підходи до розвитку та впровадження економічно ефективних та одночасно екологічно чистих технологій, що надавало б можливість сталого розвитку України.

Погіршення екологічної ситуації в Україні, постійний брак фінансових ресурсів, поглиблений економічною кризою останніх років, неефективне та нецільове використання наявних грошей викликають необхідність пошуку додаткових джерел фінансування природоохоронних заходів, як внутрішніх, так і зовнішніх. Тому сьогодні активно залучаються іноземні джерела фінансування природоохоронної діяльності, в особливості чистого виробництва підприємств України.

Метою статті є дослідження практичного досвіду у питаннях фінансування міжнародними організаціями природоохоронних та ресурсозберігаючих проєктів в Україні й виокремлення конкретних переваг від реалізації подібних

проектів.

Активна співпраця Уряду України та Світового банку в питаннях охорони довкілля була розпочата ще на початку становлення України як незалежної держави у 1992-1993 рр. Спільно були визначені головні цілі в галузі охорони довкілля та управління природними ресурсами, викладена стратегія екологічних проектів в Україні.

Серед міжнародних організацій, які здійснюють підтримку природоохоронних заходів в Україні слід виділити Глобальний екологічний фонд (ГЕФ) – незалежний фінансовий суб'єкт, діяльність якого реалізується через Програму розвитку ООН, Програму охорони навколишнього середовища ООН та Світовий банк. ГЕФ надає кошти для фінансування додаткових витрат для того, щоб проекти ставали екологічно привабливими.

Ще з 1993 р. ГЕФ надав Україні два гранти для проведення важливої діяльності, яка досі не отримувала належної допомоги, а саме: проект охорони біорізноманітності Карпатського заповідника був (загальна вартість проекту 0,58 млн. доларів, грант ГЕФ – 0,50 млн. доларів, строки впровадження проекту 1993-1997 рр.) та проект охорони біорозмаїття дельти Дунаю (загальна вартість проекту 1,7 млн. доларів, грант ГЕФ – 1,5 млн. доларів, строки здійснення 1994-1999 рр.).

Також враховуючи підтримку Україною міжнародних угод щодо речовин, які руйнують озоновий шар, український уряд проводить серйозну роботу щодо згортання шкідливих виробництв. Проект вилучення речовин, які руйнують озоновий шар (грант ГЕФ – 23,2 млн. доларів, строки реалізації 1999-2000 рр.) передбачав підтримку заходів щодо придбання та встановлення новітнього озонобезпечного обладнання на українських підприємствах, які мають стратегічний характер. Реалізація цього проекту допоможе скоротити і в подальшому відмовитись взагалі від ввезення озоноруйнуючих речовин в Україну, тобто не лише вирішити екологічні проблеми, але й питання життєздатності українських підприємств, доступу їхньої продукції на світові ринки. Згідно з Проектом допомогу від ГЕФ на модернізацію виробництва отримали такі українські підприємства: АТ “Норд” (м. Донецьк), АТЗТ “Донецький хімічний завод” (м. Донецьк), ПП “Дніпропобуттехсервіс” (м. Дніпропетровськ), НВТ “Дніпро-МТО” (м. Київ), ДНВП “Електронмаш” (м. Київ),

ВАТ “Ремторгустаткування” (м. Київ), ВАТ “Рефма” (м. Мелітополь), ВАТ “Одесахолдмаш” (м. Одеса), ВАТ “Побутова хімія” (м. Сімферополь) та ВАТ “Харківхолдмаш” (м. Харків) [1].

Ще один грант ГЕФ спрямований на реалізацію Проекту збереження біологічного розмаїття Азово-Чорноморського екологічного коридору (загальна вартість проекту – 9,3 млн. доларів, грант ГЕФ – 6,9 млн. доларів, здійснення розпочато 2002 року). Його актуальність полягає в збереженні біорозмаїття територій вздовж українського узбережжя Чорного та Азовського морів.

Сприяння залученню інвестицій до реформованих галузей – це один з напрямків стратегічної допомоги, яку міжнародні фінансові донори надають Україні. Стратегічне партнерство Світового банку та ГЕФ, спрямоване на оздоровлення біосфери Чорного моря, їх співпраця з Україною прискорює основні інвестиції із визначеної загальної програми інвестування [2].

На початку ХХІ століття до проблем кредитування чистого виробництва в Україні підключився Північний Інвестиційний Банк (Nordic Investment Bank - NIB) - міжнародна фінансова установа, власниками якої є вісім країн Північної Європи: Данія, Ісландія, Латвія, Литва, Норвегія, Фінляндія, Швеція і Естонія. NIB фінансує проекти в приватному і державному секторі як в країнах-учасниках, так і за їх межами та володіє найбільш високими кредитними рейтингами, наданими агентствами Standard & Poor's і Moody's.

Так, влітку 2008 р. NIB надав Укрексімбанку 8-річну позику у розмірі 50 мільйонів доларів США для природоохоронних проектів. Це перша позика NIB в Україні. Вона надана переважно для фінансування зокрема проектів, направлених на підвищення ефективності використання енергії і зниження шкідливих викидів в атмосферу. Така активність у наданні кредиту пов'язана з тим, що ефект від зниження викидів позитивно позначиться і на стані навколишнього середовища країн-учасниць NIB. Реалізація кредитної угоди з NIB допоможе водночас оптимізувати енергоспоживання українськими підприємствами, підвищити ефективність їх виробництва і забезпечить збереження навколишнього середовища [3, 4].

Серед отримувачів кредитних ресурсів від NIB у розмірі 40 млн. доларів також є корпорація „Індустріальний союз

Донбасу” (кредит наданий на 7 років у липні 2008 р.). Використання коштів передбачає будівництво третьої газової турбіни на когенераційній установці Алчевського металургійного комбінату, що дасть можливість збільшити об’єм вироблюваної електроенергії 450 мегават в рік і дозволить повністю забезпечувати потреби підприємства в електроенергії і водночас скоротить викиди вуглекислого газу на 3,5 млн. тонн в рік. Раніше на даний проект були повернуті кошти Європейського банку реконструкції і розвитку спільно з французьким Calyon Bank у розмірі 150 млн. доларів, а також 120 млн. доларів від Японського банку міжнародної співпраці. 113 млн. доларів в рамках даного проекту планувалося профінансувати за рахунок власних коштів „ІСД”. Реалізація проекту дозволить зменшити щорічний обсяг викидів вуглецю „ІСД”, що, в свою чергу, надасть можливість корпорації продавати квоти на викид парникових газів в рамках Кіотського протоколу [5].

Окремо слід виділити діяльність такої міжнародної організації, яка підтримує проекти енергозбереження в Україні, як Всесвітній банк.

В листопаді 2009 р. Рада виконавчих директорів Світового банку схвалила позику у сумі 60 млн. дол. для надання Додаткового фінансування на Проект реабілітації гідроелектростанцій в Україні. Початкова позика на фінансування Проекту реабілітації гідроелектростанцій в сумі 106 млн. дол., була схвалена в червні 2005 р. і набрала чинності в лютому 2006 року.

Основними завданнями Проекту реабілітації гідроелектростанцій є підвищення надійності ефективності та безпеки функціонування гідротехнічних споруд та устаткування „Укргідроенерго” і поліпшення екологічних показників, пов’язаних з їхньою діяльністю. Останнє завдання виконуватиметься за допомогою скорочення викидів парникових газів, встановлення роторів гідротурбін, які не забруднюють довкілля, та припинення витікання нафтопродуктів, що потрапляють до річок Дніпро та Дністер. Цей проект сприятиме збільшенню виробленого гідроелектростанціями Дніпровського каскаду обсягу електроенергії приблизно на 500 ГВт/рік, що є еквівалентним будівництву нової потужної гідроелектростанції.

Крім того, даний проект був першим в Україні проектом із впровадження концепції фінансування скорочення викидів

парникових газів (“Карбонового фінансування”) та першим Проектом спільного впровадження у рамках Кіотського протоколу в Україні.

Ще з початку 1990-х років Світовий банк підтримує зусилля України у сфері реформування та реструктуризації її енергетичного сектора шляхом діалогу щодо політики сектора, надання технічної допомоги та фінансування проектів із структурної перебудови та інвестиційних проектів. У Стратегії партнерства Світового банку з Україною (СПУ) на 2008-2011 роки, обговореної в грудні 2007 р., Рада виконавчих директорів Світового банку наголошує на необхідності забезпечення сталого економічного розвитку та підвищення конкурентоспроможності України [6].

Про постійну увагу та підтримку з боку міжнародних організацій свідчить багато фактів. Так, Європейський інвестиційний банк для підтримки енергозберігаючих проектів малого і середнього бізнесу прийняв рішення виділити Україні кредити на суму 100 млн. євро і 175 млн. євро для фінансування проекту по будівництву лінії електропередач на півдні країни [6].

Програма „Чисте виробництво” Північної екологічної фінансової корпорації (НЕФКО) діє з 1997 р., надаючи підтримку технологічним інноваціям в промисловості, що забезпечують зниження забруднення навколишнього природного середовища. За діючими умовами, пільгові кредити надаються в розмірі до 350 тисяч євро або до 90% інвестиційних витрат проекту.

НЕФКО - фінансова організація, створена п'ятьма Північними країнами, яка спеціалізується на фінансуванні інвестиційних проектів в Росії, Україні, Естонії, Латвії, Литві і Білорусі, забезпечуючи поліпшення екологічної обстановки в північному регіоні. У розпорядженні НЕФКО зараз є приблизно 353 млн. євро. Проекти НЕФКО, пов'язані із запобіганням зміні клімату, минулого року забезпечили зниження викидів діоксиду вуглецю на 1,5 млн. тонн. Метою будь-якого проекту, що підтримується НЕФКО є досягнення справедливого і прозорого балансу між структурою інвестицій та їх екологічним ефектом.

У вересні 2009 р. НЕФКО і Уряд України підписали Рамкову угоду, яка підтверджує статус НЕФКО в Україні як міжнародної фінансової організації і дає нові можливості по реалізації енергетично ефективних проектів на Україні.

НЕФКО фінансує такі проекти в країні з 2003 р., однак ця діяльність не була підкріплена угодою про статус організації, що перешкоджало роботі, наприклад, в комунальному секторі країни.

Частка українських проектів у фондах НЕФКО поки не перевищує 8% і розподіляється по двох фінансових інструментах - Інвестиційному Фонду і Північному Фонду розвитку навколишнього середовища. Однак Україна має значні перспективи в цьому напрямку, оскільки світові технології різноманітних галузей виробництва постійно покращуються, з'являється нове ресурсозберігаюче обладнання, в той час як українські підприємства не мають достатньо фінансових ресурсів для запровадження передових технологій.

НЕФКО вже затвердила 19 млн. євро для 29 проектів на Україні, загальна вартість цих проектів складає 55 млн. євро. Проекти, головним чином, пов'язані з енергетикою, сільським господарством, промисловим виробництвом і банківським сектором. У більшості з них передбачені заходи щодо скорочення енергоспоживання і викидів діоксиду вуглецю або інших парникових газів.

У минулому році Рада директорів НЕФКО затвердила надання Україні 8 позик, кошти яких пішли на переоснащення свиноферм і вироблення біогазу, модернізацію та впровадження енергозберігаючих технологій виробництва меблів, створення теплових пунктів систем комунального теплопостачання. Крім того, українські проекти можуть фінансуватися з двох Вуглецевих фондів, керованих НЕФКО.

Так, на проект програми „Чисте виробництво” в Україні НЕФКО виділила кредит в 350 тис. євро для фінансування чистої технології на українському ВАТ "Київський маргариновий завод". Надані кошти необхідні для реконструкції лінії харчових масел і жирів, що дозволить понизити споживання енергії приблизно на 60 тис. кВт·год/рік. Очікується, що проект дозволить знизити викиди вуглекислого газу на 240 т/рік. Крім того, додатково скоротяться невеликі викиди сірчистого ангідриду, оксидів азоту і зважених речовин.

Також НЕФКО інвестує у виробництво екологічних фарб на Україні. У квітні 2010 р. НЕФКО повідомила про виділення 2,2 млн. євро для лакофарбної фабрики в Одесі на півдні України.

Фабрика буде переоснащена шведською компанією „Ескаро” для випуску фарб на водній основі, витрати при цьому складуть 10,6 млн. євро. Проект також фінансують шведські „Сведфонд” та сама група компаній „Ескаро”. Нове виробництво дозволить відмовитися від фарб на органічних розчинниках. Замкнутий оборотний цикл по воді запобіжить скиданням забруднюючих речовин в навколишнє середовище. Очікується, що викиди летючих органічних сполук в атмосферу скоротяться приблизно на 870 т/рік. Про важливість такого скорочення свідчить те, що деякі з таких сполук створюють загрозу ракових захворювань та сприяють забрудненню приземного повітря озonom, що негативно впливає і на рослини [7].

НЕФКО виділила кредит в 350 тисяч євро за програмою „Чисте виробництво” фабриці по виробництву печива в с. Старий Яричів, Львівської області. На долю підприємства припадає 2,1% всього вироблюваного в країні печива. На ці кошти застаріла лінія виробництва цукрового печива, що має 105 газових пальників, буде замінена енергоефективним і екологічним устаткуванням. Згідно висновкам проведеного енергетичного аудиту, кондитерська компанія „Яричів” завдяки кредиту зможе скоротити річне споживання природного газу приблизно на 230 тис. м³. Чисті заощадження підприємства при цьому збільшаться на 69 тис. євро, а викиди вуглекислого газу і оксидів азоту скоротяться відповідно на 437 і 3,5 тонн в рік.

У 2009 році НЕФКО надала фінансування на реалізацію аналогічного проекту підприємству № 10, що відноситься до об'єднання „Київ хліб”. У цілому ця компанія виробляє близько 25% хлібобулочної продукції міста Києва. Отримані інвестиції дозволили підприємству знизити частку витрат на електроенергію в загальному обсязі експлуатаційних витрат хлібопекарні з 15% до 5%.

Також корпорація підписала три нових кредитних договори, що спрямовані на чисте виробництво в Україні. Два проекти включають модернізацію вентиляційної і опалювальної систем на свинофермах у Новомосковському районі Дніпропетровської області. Проекти фінансуються спільно НЕФКО, ТОВ Агрофірма „Вільне-2002”, ТОВ Агрофірма „Відродження” і компанією „Агро Юкрейн”.

НЕФКО володіє 25% акцій фінансової компанії „Агро

Юкрейн”, є міноритарним інвестором у обох проектах. Третій проект стосується реконструкції трьох котелень Подільського аграрно-технічного університету і коледжу в місті Кам'янець-Подільській. Цей проект фінансується НЕФКО і українською компанією „Газтеплоенерго”.

Вже другий кредит НЕФКО надала українському підприємству ВАТ „Іскра” (м. Львів), призначений для проведення реконструкції однієї з печей, для скорочення споживання природного газу на 890 тис. м³ в рік. Передбачається, що використання нової електропечі дозволить скоротити викиди двоокису вуглецю на 452 тонни в рік.

„Іскра” єдина в Україні потужна світлотехнічна компанія, яка має повний завершений технологічний цикл виробництва джерел світла, від наукових розробок до виготовлення компонентів та готової високоякісної продукції, яка займає сьогодні 70% українського ринку, в також динамічно експортує свою продукцію в країни СНД, Німеччину, Італію, Францію, Грецію, Румунію, Туреччину, Болгарію, Австрію, Польщу, Чехію, Словаччину та ін. „Іскра” є одним з найбільших працедавців Львівської області, де щорічно виготовляється близько 230 мільйонів ламп розжарювання, основна частина яких експортується в 33 країни світу.

Окрім цього, роботи НЕФКО по кредитуванню енергозберігаючих проектів в Україні доповнюються проведенням семінарів з програми навчання місцевих консультантів, державних службовців і фахівців-енергетиків з підготовки і оформлення бізнес-планів, проведення енергетичних аудитів комунальних проектів по енергозбереженню.

На кредитування енергозберігаючих проектів раніше вже було надано 6 млн. євро. За діючими умовами НЕФКО може фінансувати до 90% або до 260 тис. євро інвестиційних витрат конкретного проекту. Графік виплат по погашенню кредиту безпосередньо залежить від прибутковості інвестицій.

Реалізація енергозберігаючих проектів дозволить скоротити витрати на тепlopостачання приблизно на 55-60%. Починаючи з 2004 року, НЕФКО в Україні профінансувала в цілому одинадцять природоохоронних проектів. В основному це проекти, що відносяться до промислового або сільськогосподарського секторів.

Отже, міжнародні організації приділяють значну увагу

проектам природоохоронного призначення в Україні. Це є значною фінансовою підтримкою в сучасних складних умовах, завдяки чому, вітчизняні підприємства мають можливість запроваджувати нові екологічно безпечні технології, переймати та освоювати іноземний досвід в питаннях зменшення негативного впливу на довкілля. Така участь міжнародних інституцій пояснюється тим фактом, що позитивні результати від реалізації подібних проектів поліпшують екологічні показники, пов'язані з їхньою діяльністю, не тільки в межах однієї країни, а й в цілому у світі.

Бібліографія

1. **Стан виконання Угоди про грант Всесвітнього Екологічного Траст-фонду “Проект вилучення речовин, що руйнують озоновий шар”** [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://greenfield.fortunecity.com/hunters/228/pressa/08_06_99b.htm

2. **Стратегия сохранения биологического и ландшафтного разнообразия бассейна Днепра.** Определение и соотношение источников финансирования реализации Стратегии СБАР [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.dnipro-gef.net>

3. **"Укресімбанк" залучив кредит на 500 млн. дол. під проект щодо енергоефективності** [Електронний ресурс] // finance.ua. – Режим доступу: <http://news.finance.ua/ua/orgtrg/~1/1/244/161329>

4. Веле Штигвед **Зовнішні ресурси: як залучити та змусити працювати на економіку** [Електронний ресурс] // rt.korr Україна. - Режим доступу: <http://www.rtkorr.com/news/2010/06/15/145021.new>

5. **“ИСД” взяв екологический кредит** [Електронний ресурс] // Газета «Дело». – 2008. - №127. - Режим доступу: <http://ukrrudprom.ua/digest/dckvkvbj220708.html>

6. Данилишин Б. **Співробітництво України зі Світовим банком та міжнародними фінансовими організаціями – шлях до стабільності та розвитку** [Електронний ресурс]: Юридичні новини Online.

Рецензент: д.е.н., професор Павліха Н.В.